СЕКЦІЯ 5
РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.14:658

Богдан Н.М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено методичні та практичні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості на регіональному рівні. Визначено комплекс параметрів формування інвестиційної привабливості регіону. Здійснено оцінювання інтегрального рівня інвестиційної привабливості регіонів України. Досліджено стан інвестиційних можливостей та ділового клімату на регіональному рівні. Доведено взаємозв'язок рівня інвестиційної привабливості та стану ділового клімату, взаємин влади та бізнесу в регіонах України.

Ключові слова: інвестиційна привабливість регіону, розвиток регіону, інтегральний індикатор інвестиційної привабливості регіону, іноземні інвестиції, фінансові можливості.

Богдан Н.М. ОЦЕНКА ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНА В КОНТЕКСТЕ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В статье исследованы методические и практические подходы к оцениванию инвестиционной привлекательности на региональном уровне. Определен комплекс параметров формирования инвестиционной привлекательности региона. Осуществлено оценивание интегрального уровня инвестиционной привлекательности регионов Украины. Исследовано состояние инвестиционных возможностей и делового климата на региональном уровне. Доказана взаимосвязь уровня инвестиционной привлекательности и состояния делового климата, взаимоотношений власти и бизнеса в регионах Украины.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность региона, развитие региона, интегральный индикатор инвестиционной привлекательности региона, иностранные инвестиции, финансовые возможности.

Bogdan N.M. ESTIMATION OF THE INVESTMENT ATTRACTION OF THE REGION IN THE CONTEXT OF FINANCIAL SECURITY OF REGIONAL DEVELOPMENT

In the article methodical and practical approaches to the evaluation of investment attractiveness at the regional level are investigated. A set of parameters for the formation of investment attractiveness of the region was determined. The assessment of the integral level of the investment attractiveness of the regions of Ukraine is carried out. The state of investment opportunities and the business climate at the regional level has been studied. The interrelation between the level of investment attractiveness and the state of the business climate, the relationship between government and business in the regions of Ukraine is proved.

Keywords: investment attractiveness of the region, development of the region, integral indicator of the region's investment attractiveness, foreign investments, financial opportunities.

Постановка проблеми. Розвиток регіону можливий лише за умов активізації інвестиційних процесів в регіоні. Нинішня нестача інвестиційних ресурсів як в національному, так і в регіональному контексті обумовлена декількома причинами. По-перше, нестабільністю економічної та політичної ситуації в Україні, що призводить до періодичних економічних та фінансових криз; по-друге, обмеженістю заощаджень домогосподарств для здійснення інвестицій; по-третє, тим, що українська банківська система недостатньо капіталізована, а це обмежує здійснення масштабних інвестиційних проектів; по-четверте, недостатнім розвитком в Україні недостатньо фондового ринку [1, с. 28].

Соціально-економічний розвиток регіону характеризується сукупністю показників, для визначення рівня розвитку регіону існують декілька інтегральних показників. Одним з таких інтегральних показників є рівень інвестиційної привабливості регіону, оскільки він є комплексним, багатофакторним показником, що всебічно відображає не тільки поточний стан економіки та рівень життя населення регіону, але й його динаміку та тенденції. Від рівня інвестиційної привабливості регіону залежить залучення інвестицій в економіку регіону, а це є найважливішим чинником, джерелом та стимулятором розвитку регіону, підвищує його конкурентоспроможність.

Поняття конкурентоспроможності регіонів тісно пов'язане з покращенням інвестиційного клімату в регіоні, що приводить до припливу іноземних інвестицій та викликає позитивні зміни в міжрегіональному перерозподілу інвестицій. Останнім часом особливої значущості в теоретичних та прикладних дослідженнях набули питання інвестиційної привабливості регіонів та ранжування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі оцінки інвестиційного клімату країни загалом та її регіонів зокрема проводяться давно, вони у своїй основі різноманітні та використовують багато різних критеріїв [1, с. 31].

Проблеми інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості регіонів, а також проблематика залучення інвестицій в контексті розвитку регіонів досліджувались багатьма закордонними та вітчизняними економістами, такими як, зокрема, О.І. Амоша [2], І.А. Бланк [3], В.М. Геєць [4], З.В. Герасимчук [5], М.Б. Дацишин [6–7], М.І. Долішній [8], А.А. Пересада [9], Я.О. Побурко [10], М.Г. Чумаченко [11].

Мета статті. Виходячи з результатів опрацювання наукових досліджень, встановили, що існує певна система основних показників, які характеризують рівень соціально-економічного розвитку регіонів та його інвестиційну привабливість. Однак хоча ця проблематика досить широко представлена в наукових дослідженнях, проте окремі її аспекти вимагають поглибленого вивчення, уточнення та детальної пробки щодо комплексу показників, що долучаються до розрахунку інвестиційної привабливості, уточнення методики визначення питомої ваги окремих показників чи їх груп, а також взаємного зв'язку із станом ділового клімату в регіоні та можливістю залучення фінансових ресурсів для досягнення цілей регіонального розвитку. Все це обумовлює актуальність теми статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційний клімат будь-якої господарської системи характеризується надмірним динамізмом, постійно змінюється в кращий чи гірший бік. Його оцінка коливається в широкому діапазоні від сприятливого до несприятливого. Сприятливий інвестиційний клімат стимулює зростання припливу капіталу та тим самим сприяє діяльності інвесторів, а несприятливий сприяє підвищенню ризикованості інвестиційної діяльності та призводить до відпливу капіталу.

Для пошуку шляхів підвищення інвестиційної привабливості треба спочатку ретельно оцінити умови здійснення інвестиційних процесів. Тому визначення та систематизація чинників впливу на інвестиційне середовище має величезне значення для його покращення.

До комплексу чинників, що характеризують умови здійснення інвестиційної діяльності в Україні, належать:

– рівень розвитку продуктивних сил в країні;

– рівень розвитку інвестиційного ринку;

– рівень розвитку фінансово-кредитної системи країни;

– законодавчо-нормативна база держави;

– умови інвестиційної діяльності для іноземного інвестора;

– рівень інвестиційної активності населення [3, с. 127].

З метою пошуку шляхів покращення інвестиційного клімату в регіоні та шляхів підвищення його інвестиційної привабливості необхідно систематизувати фактори впливу.

Інвестиційна привабливість регіону характеризується системою показників зовнішнього та внутрішнього середовища. Загалом інвестиційна привабливість є сукупністю характеристик та чинників, що дають змогу оцінити, наскільки той чи інший об'єкт інвестування привабливіший за інших об'єктів.

Одним з перших досліджень, присвячених оцінюванню інвестиційного клімату різних країн, було дослідження 1969 р., яке провели фахівці Гарвардської школи бізнесу. Його основу складала експертна шкала, що включала такі основні чинники, як законодавчі умови для іноземних та національних інвесторів, можливість вивозу капіталу, стабільність національної валюти, рівень інфляції, політична ситуація, можливість використання національного капіталу. Це був досить вузький підхід, а всі вищезазначені критерії базувалися лише на суб'єктивних експертних оцінках. Під час подальших наукових досліджень цього питання до зазначених показників додані деякі макроекономічні показники (обсяг ВВП, його структура тощо), почали враховуватися забезпеченість природними ресурсами, стан інфраструктури, умови розвитку зовнішньої торгівлі, ступінь забезпеченості людськими ресурсами, участь держави в управлінських процесах [8].

З кінця 80-х рр. минулого сторіччя, коли з'явилися держави з перехідною економікою, підходи до оцінки інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості ще більше ускладнилися.

Зокрема, зараз за кордоном застосовують рейтинги Institutional Investor, американської групи BERI, німецької газети "Handelsblatt", лондонського журналу "Eromoney", інших відомих економічних журналів ("Fortune", "The Economist") та авторитетних експертних агентств (Moody's, Standard&Poor's, Fitch, IBCA, JP Morgan Chase, Merrill Lynch). Найвідомішими з них авторитетними системами оцінок інвестиційного клімату прийнято вважати рейтинги Institutional Investor, "Euromoney" та Business Environment Risk Index (BERI) [3, с. 127].

Зокрема, рейтинг Institutional Investor – це рейтинг кредитоспроможності країни. Його визначають групи експертів ста провідних міжнародних банків. Оцінювання проводиться за результатами визначення комплексного показнику, що характеризує інвестиційну привабливість 135 країн.

Рейтинг журналу "Euromoney" базується на дослідженні трьох груп індикаторів, а саме ринкових (40%), кредитних (20%), політико-економічних (40%). Під час складання рейтингу BERI (Business Environment Risk Index) оцінюються такі чинники, як рівень політичної стабільності, націоналізація, темпи економічного зростання, девальвація курсу національної валюти, умови банківського кредитування, продуктивність праці в країні, розвиток інфраструктури [4, с. 129].

Здійснювалися спроби оцінювання рівня економічного розвитку на регіональному рівні і в країнах колишнього Радянського Союзу. Зокрема, фахівцями російського консалтингового агентства «Експерт-Регіон» у 1995 р. розроблено методику визначення рейтингу окремих суб'єктів Російської Федерації. Оцінювання проводилося за двома складовими компонентами, такими як оцінка інвестиційного потенціалу та оцінка інвестиційного ризику. Ця методика враховує особливості регіонального розвитку держави, що має федеративний устрій, але вона не може бути застосована для Україні, що має унітарний устрій [5, с. 124].

У 1992–1993 рр. в Україні ініціатором здійснення подібних досліджень стала компанія «Омета-Інвест» [4, с. 130]. Однак ця методика мала певні недоліки, наприклад в ній не враховується структурування інвестицій за основними ознаками класифікації, навпаки, виділяються ті ознаки, що не здійснюють визначального впливу на інвестиційні процеси.

У 1999 р. група українських фахівців Ради з вивчення продуктивних сил НАН України під керівництвом О. Слюсаренко розробила алгоритм визначення регіональних інвестиційних ризиків, в основу якого покладено гіпотезу про те, що суспільна система (держава або регіони) є сукупністю двох елементів, а саме матеріально-технічного та людського, а також двох типів зв'язків між ними, таких як культурно-управлінські та культурно-організаційні. Крім цього, характеристику інвестиційної привабливості регіонів запропоновано фактично прирівняти до обсягів активності інвесторів на території регіонів без урахування інших факторів [5, с. 137].

Інший підхід до надання оцінки рівня підприємницької активності регіонів розробили фахівці міжвідомчого відділу методології регіональної та тран-

скордонної статистики НДІ Держкомстату України та Інституту регіональних досліджень НАН України під керівництвом Я. Побурка [10]. Однак перелік показників вищезазначеної методики є недостатнім, оскільки він включає невелику кількість показників, що характеризують інвестиційну діяльність, хоча ця методика має і значний позитивний момент, адже до переліку аналітичних показників додано питомі величини, що характеризують вплив інвестицій на регіональний розвиток і дають змогу провести порівняльний аналіз інвестиційних процесів в окремих регіонах.

Однак треба зазначити, що різні вчені віддавали перевагу різним групам факторів формування інвестиційної привабливості. Український незалежний центр політичних досліджень спільно з Інститутом конкурентного суспільства провів групове наукове дослідження «Інвестиційний клімат в Україні: проблеми та перспективи розвитку», в якому застосовано методи експертних оцінок та колективного інтерв'ю [11, с. 117]. В дослідженні проведене оцінювання стану інвестиційного клімату в Україні, визначено комплекс чинників його формування позитивного та негативного характеру.

Одна з найперших та найбільш адаптованих методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів України розроблена І.О. Бланком. Вона передбачає ранжування регіонів за п'ятьма синтетичними (узагальненими) показниками. Кожний показник має питому вагу у загальному показнику з урахуванням ступеня його важливості:

– рівень загальноекономічного розвитку регіону (7 аналітичних показників) становить 35%;

– рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону (5 аналітичних показників) становить 15%;

– демографічна характеристика регіону (4 аналітичні показники) становить 15%;

– рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону (6 аналітичних показників) становить 25%;

– рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків (4 аналітичні показники) становить 10% [3, с. 137].

Кожен з вищевказаних узагальнених показників визначається на основі сукупності статистичних показників, що його формують, а інтегральний показник інвестиційної привабливості розраховується з огляду на ранг кожного узагальненого показника, тобто його питомої ваги у відсотках від інтегрального показника.

Іншу методику запропонував Інститут реформ, який здійснював проект з оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України під керівництвом М.Б. Дацишина [6–7]. Під час оброблення та аналізування показників враховано, що серед них є стимулятори («чим більше значення, тим краще»), зростання яких здійснює позитивний вплив у бік збільшення інтегральної рейтингової оцінки, і дестимулятори («чим більше значення, тим гірше»), зростання яких здійснює негативний вплив, тобто зменшує величину інтегральної рейтингової оцінки.

У вищевказаних методиках окремі групи показників відображають різнобічні сторони регіональних

Таблиця 1

Перелік показників для оцінювання інвестиційної привабливості регіону

Показники
1. Економічні показники
Валовий регіональний продукт на 1 особу, млн. грн.
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, отриманий підприємствами, млн. грн.
Обсяг сільськогосподарської продукції (у порівняних цінах), млн. грн.
Частка інноваційно-активних підприємств, %.
Валова сільськогосподарська продукція на 100 га сільськогосподарських угідь, млн. грн.
Площа сільськогосподарських угідь на одне фермерське господарство, га.
Роздрібний товарооборот підприємств у середньому за місяць на 1 особу, млн. грн.
Обсяг реалізованих ринкових не фінансових послуг споживачів на 1 особу, грн.
Освоєно інвестицій в основний капітал на 1 особу, грн.
Освоєно інвестицій в основний капітал за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн. грн.
Питома вага збиткових підприємств до загальної кількості підприємств, %.
Обсяг будівельних робіт, млн. грн.
Темп зростання (зниження) простроченої кредиторської заборгованості, %.
Темп зростання (зниження) простроченої дебіторської заборгованості, %.
Загальний обсяг експорту на 1 особу, млн. грн.
Приріст прямих іноземних інвестицій на 1 особу за період, млн. дол. США.
Прямі іноземні інвестиції на 1 особу станом на кінець періоду, млн. дол. США.
Обсяг інвестицій з регіонів в економіку інших країн на 1 особу, млн. дол. США.
2. Розвиток інфраструктури
Загальний обсяг вантажних перевезень, тис. т.
Загальний обсяг пасажирських перевезень, тис. ос.
Забезпеченість населення домашніми телефонними апаратами на 100 с., од.
Загальний обсяг інноваційних витрат на технологічні новації, млн. грн.
Подано заявок на винаходи юридичним особам, од.
Кількість користувачів мережі Інтернет (контрактних), тис. ос.
3. Людські ресурси
Введення в експлуатацію житла забудовниками всіх форм власності, тис. м^2.
Заборгованість із виплати заробітної плати в середньому на 1 працівника, грн.
Рівень економічної активності населення у віці 15–70 років, %.
Середньомісячна номінальна заробітна плата 1 штатного працівника, грн.
Рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці), %.
Рівень працевлаштування незайнятого зареєстрованого населення, %.
Випуск вищими навчальними закладами I–II рівнів акредитації, тис. ос.
Випуск вищими навчальними закладами III–IV рівнів акредитації, тис. ос.
4. Підприємництво
Середньорічна кількість зайнятих працівників малих підприємств до кількості зайнятих працівників загалом на підприємствах-суб'єктах підприємницької діяльності, тис. ос.
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств, %.

Джерело: розроблено за джерелом [13]

процесів та явищ, але їх більшість відбиває лише статичну, кількісну оцінку та не враховує динамічних та якісних змін середовища, але використання великої кількості показників певною мірою розмиває результати дослідження і дає загальну характеристику соціально-економічного стану регіону. Особливу увагу під час оцінювання інвестиційної привабливості регіону, на думку автора, необхідно приділити визначенню факторів його внутрішнього середовища, таким як рівень економічного розвитку регіону, рівень розвитку ринкової інфраструктури, соціально-демографічна характеристика, рівень інвестиційної активності в регіоні [12].

Враховуючи те, що залучення інвестицій є основним показником та джерелом розвитку регіонів, а також основним показником якості роботи місцевих органів самоврядування, Міністерство економіки України видало Наказ «Про затвердження Методики оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату у відповідних галузях економіки та регіонах і відповідної форми звіту» від 17 липня 2006 р. № 245 [13], у якому наведено перелік показників для оцінювання роботи місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, вжиття заходів з поліпшення інвестиційного клімату у відповідних регіонах. Оскільки цей Наказ є єдиним офіційним документом, що має правовий статус у цьому питанні за існування декількох різних поглядів на визначення інвестиційної привабливості регіону, автором вибрано за основу саме його. Тому за основу розрахунку приймається перелік показників, розроблений Міністерством економіки, який і буде застосовуватися для визначення інвестиційної привабливості регіону (табл. 1).

Як видно з табл. 1, до розрахунку залучається сукупність показників, що складається з 4 блоків, усього до переліку включено 36 показників, що характеризують рівень розвитку регіону.

Оцінювання розрахунку інтегральної рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіону проводиться в три етапи.

На першому етапі рейтингова оцінка обчислюється шляхом підсумовування відносних відхилень показників, які характеризують відповідну діяльність регіону, до найкращих значень цих показників регіонів за такою формулою:

$$S_j = \sum_{i=1}^{n} \frac{B_{\max} - B_{ij}}{B_{\max} - B_{\min}} + \sum_{i=1}^{n} \frac{B_{ij} - B_{\min}}{B_{\max} - B_{\min}}, \quad (1)$$

де S_j – рейтингова оцінка інвестиційної привабливості j-го регіону за кожним показником;

B_{ij} – значення i-го показника j-го регіону, $1 <= i <= n$;

B_{max}, B_{min} – максимальне та мінімальне значення показників [13].

Перша частина формули використовується для оцінювання показників, зростання яких має позитивне значення (стимуляторів), друга частина – оцінювання показників, зростання яких має негативний ефект (дестимуляторів).

На другому етапі визначається середнє арифметичне значення суми рейтингових оцінок діяльності інвестиційної привабливості регіону за кожним показником за такою формулою:

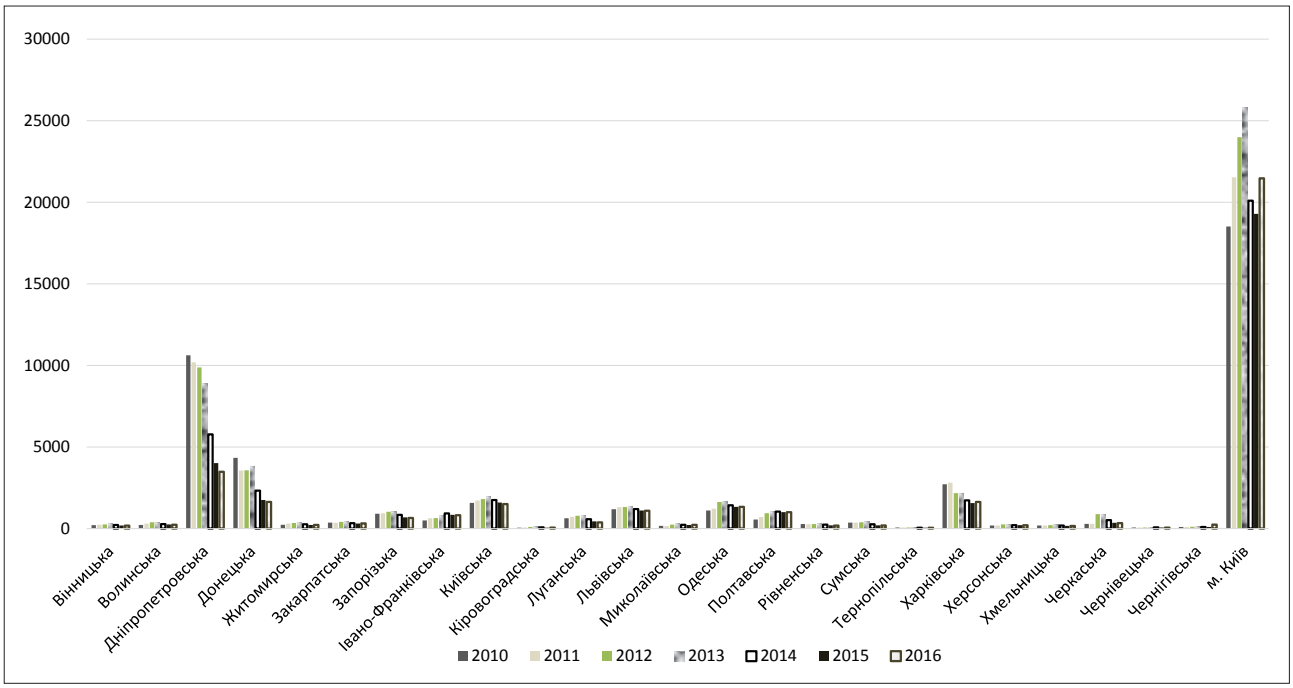

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій по регіонах України, млн. дол. США

Джерело: розроблено автором

Таблиця 2

Питома вага окремих груп показників інвестиційної привабливості регіону в загальній рейтинговій оцінці

Група показників	Економічні показники	Розвиток інфраструктури	Людські ресурси	Підприємництво
Вага цієї групи в загальній оцінці	30%	25%	25%	20%

Джерело: складено за джерелом [14]

$$S_{сер} = \frac{S_j}{n}, \quad (2)$$

де $S_{сер}$ – середнє арифметичне значення суми рейтингових оцінок діяльності конкретного регіону за n-ми показниками;

n – кількість показників, за якими проводиться розрахунок [13].

На третьому етапі визначається інтегральний рейтинговий бал інвестиційної привабливості регіону за такою формулою:

$$S_{rj} = \sum S_{сер} \times g_n, \quad (3)$$

де S_{rj} – інтегральний рейтинговий бал інвестиційної привабливості регіону;

g_n – вага n-ї групи показників [13].

Визначення ваги кожної з чотирьох груп показників, включених до розрахунку інвестиційної привабливості регіону, здійснене на основі опитування трьох експертних груп РА «Експерт-рейтинг»; отримані результати представлені в табл. 2.

На основі представлених в табл. 1 показників, що сформовані за даними Держкомстату України, визначені рейтингові бали кожної групи показників та інтегральний рейтинговий бал інвестиційної привабливості по регіонах України.

Основним з комплексу показників інвестиційної привабливості регіону, що кількісно характеризує залучення інвестицій в регіон, є показник залучення прямих іноземних інвестицій (рис. 1).

Найнижчий, від'ємний, рівень зміни обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) мають Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Запорізька, Луганська, Сумська, Рівненська, Львівська, Київська, Закарпатська, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька та Житомирська області.

Такі ж показники коливань мають відносні зміни в таких областях, як Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Запорізька, Луганська, Сумська, Рівненська, Львівська, Київська, Закарпатська, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька та Житомирська. Зростання обсягів ПІІ відбулось у Волинській (7,41%), Івано-Франківській (66,03%), Кіровоградській (13,43%), Миколаївській (37,72%), Одеській (20,22%), Полтавській (82,40%), Херсонській (9,21%), Черкаській (15,72%), Чернігівській (найвище зростання становить 153,84%) областях та м. Києві (15,96%).

Таблиця 3

Оцінка рівня інвестиційної привабливості регіонів України

Регіони	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.		Зміни
	$П_{IAR}$	Ранг	$П_{IAR}$	Ранг	$П_{IAR}$	Ранг	$П_{IAR}$	Ранг	$П_{IAR}$	Ранг	$П_{IAR}$	Ранг	$П_{IAR}$	Ранг	
АР Крим	0,376	12	0,364	10	0,353	12	0,428	6	...	...	...	...	...	...	...
Вінницька область	0,392	6	0,430	8	0,385	10	0,367	13	0,428	4	0,325	7	0,368	9	-3
Волинська область	0,341	26	0,315	17	0,348	16	0,323	19	0,410	7	0,298	12	0,352	10	+16
Дніпропетровська область	0,505	4	0,443	3	0,468	7	0,449	5	0,418	6	0,426	5	0,392	6	-2
Донецька область	0,541	2	0,308	19	0,270	27	0,470	3	0,281	22	0,248	25	0,108	25	-23
Житомирська область	0,355	21	0,298	21	0,283	26	0,328	18	0,385	10	0,278	16	0,283	14	+7
Закарпатська область	0,360	19	0,428	9	0,372	11	0,379	10	0,274	24	0,319	8	0,198	19	0
Запорізька область	0,389	8	0,311	18	0,229	24	0,270	25	0,355	12	0,277	17	0,317	12	-4
Івано-Франківська область	0,359	20	0,433	7	0,364	13	0,348	15	0,478	2	0,450	4	0,235	16	+4
Київська область	0,390	7	0,305	20	0,480	5	0,411	7	0,353	13	0,415	6	0,417	7	0
Кіровоградська область	0,368	16	0,435	6	0,390	9	0,290	24	0,282	21	0,266	21	0,232	17	-1
Луганська область	0,388	9	0,385	11	0,358	14	0,396	9	0,280	23	0,260	24	0,117	24	-15
Львівська область	0,342	25	0,645	2	0,479	6	0,482	2	0,601	1	0,310	9	0,414	3	+22
Миколаївська область	0,383	10	0,289	23	0,339	17	0,344	16	0,329	16	0,265	22	0,398	6	+4
Одеська область	0,381	13	0,41	4	0,482	4	0,377	11	0,459	3	0,275	18	0,474	2	+11
Полтавська область	0,394	5	0,320	15	0,485	3	0,290	23	0,283	20	0,285	14	0,387	8	-3
Рівненська область	0,347	24	0,285	24	0,308	22	0,401	8	0,343	14	0,299	11	0,132	23	+1
Сумська область	0,361	18	0,279	26	0,300	23	0,364	14	0,339	15	0,273	19	0,147	22	-4
Тернопільська область	0,339	27	0,350	12	0,350	15	0,334	17	0,356	11	0,280	15	0,153	21	+6
Харківська область	0,380	14	0,750	1	0,490	2	0,519	1	0,404	8	0,550	2	0,411	4	+10
Херсонська область	0,362	17	0,281	25	0,319	19	0,322	20	0,264	25	0,269	20	0,336	11	+6
Хмельницька область	0,349	22	0,345	14	0,310	21	0,318	22	0,289	19	0,289	13	0,264	15	+7
Черкаська область	0,383	11	0,348	13	0,289	25	0,372	12	0,310	18	0,305	10	0,308	13	-2
Чернівецька область	0,514	3	0,318	16	0,462	8	0,204	27	0,250	25	0,500	3	0,215	18	-15
Чернігівська область	0,349	23	0,294	22	0,315	20	0,318	21	0,397	9	0,264	23	0,161	20	+3
м. Київ	0,547	1	0,440	5	0,595	1	0,459	4	0,519	5	0,556	1	0,521	1	0
м. Севастополь	0,343	15	0,218	27	0,307	18	0,215	26	...	...	...	...	...	...	...

Джерело: розраховано автором за джерелом [15]

Отже, можна зробити висновок, що найгіршу динаміку обсягів ПІІ мають Дніпропетровська та Донецька області, а найкращу – Полтавська, Чернігівська, Івано-Франківська області та місто Київ. Загалом по Україні залучення ПІІ зменшилося на 17%.

На основі Методики [13] та формул (2, 3) здійснене оцінювання рівня інвестиційної привабливості регіонів України, а також визначено інтегральний індикатор інвестиційної привабливості регіону II_{IAR} (integral indicator of investment attractiveness assessment of the region) (табл. 3, рис. 2, 3).

За результатами оцінювання рівня інвестиційної привабливості регіонів України встановлено, що загалом в групах регіонів не відбулося значних змін, лише Донецька (-22) та Луганська (-15) області значно погіршили свій інвестиційний рейтинг через збройний конфлікт. Чернівецька область, хоча теж знизила рейтинг інвестиційної привабливості на 15 пунктів, увесь період дослідження мала нестабільну інвестиційну привабливість, що коливалася від року до року. А такі області, як Волинська (+16), Львівська (+22), Одеська (+11) та Харківська (+10), навпаки, значно покращили рівень інвестиційної привабливості.

Інвестиційна привабливість регіону суттєво пов'язана з можливістю отримання підприємствами регіональної економіки фінансування, без якого дуже важко здійснювати модернізацію виробництва, розширювати асортимент та номенклатуру продукції та послуг, впроваджувати інновації тощо. Таким чином, стан розвитку фінансової системи в конкретному регіоні тісно корелюється з розвитком у ньому ділової активності.

Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України проводилися дослідження в усіх регіонах України щодо стану ділового клімату, взаємодії влади та бізнесу, доступності фінансових ресурсів та інших чинників розвитку регіональної економіки.

Згідно з оцінками експертів ситуація із залученням альтернативних джерел фінансування в регіонах є складною. Загалом по Україні рівень доступності позабанківських джерел фінансування становить останніми роками близько 5 балів за 9-бальною шкалою [16]. При цьому оцінки не сильно диференціюються, лише в 3 регіонах вони перевищують 6 балів, таких як Кіровоградська область (7,9), Полтавська область (6,3), м. Київ (6,1). Найгіршою є ситуація з позабанківським кредитуванням, згідно з оцінками представників опитаних підприємств, у Донецькій (3,5), Вінницькій (3,8) та Херсонській областях (3,9) (рис. 4).

Можливість отримання фінансування з-за кордону (кредити в іноземних банках, іноземні інвестиції, вихід на IPO тощо) для вітчизняних підприємств з огляду на надані їхніми представниками оцінки є вкрай обмеженою. Середня оцінка по вибірці становила 3,5 бали.

Найлегше залучати іноземне фінансування підприємцям Києва (5,0). Ще у чотирьох регіонах

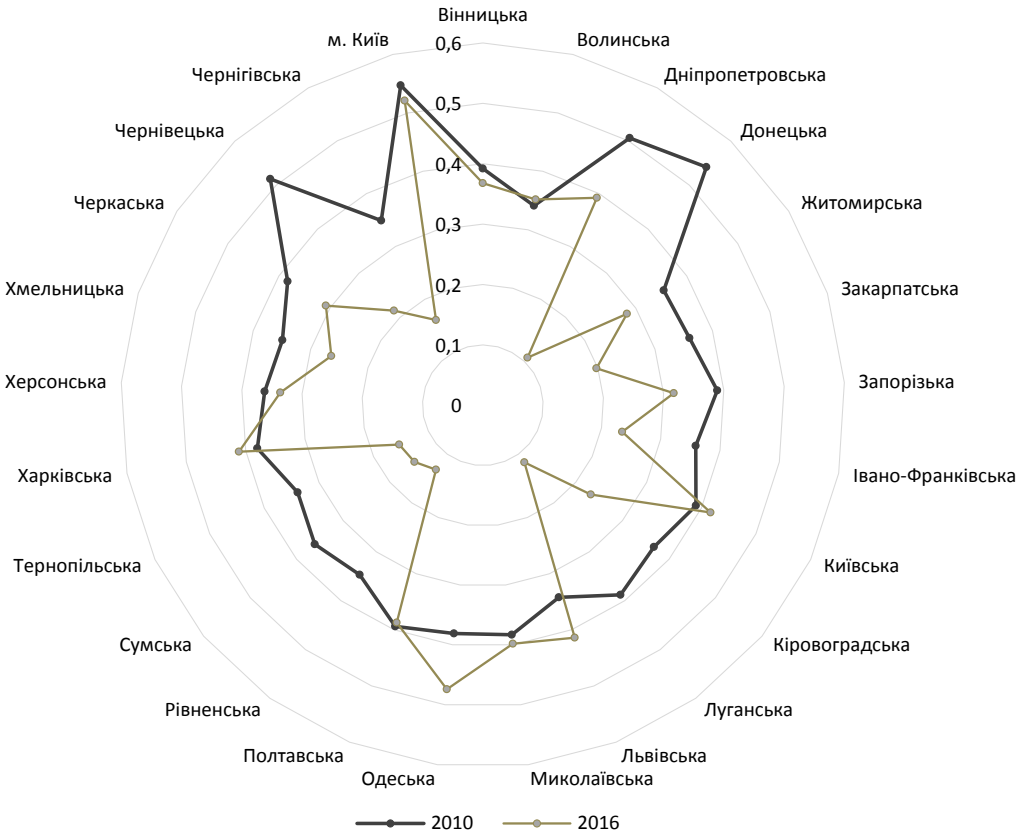

Рис. 2. Інтегральна рейтингова оцінка інвестиційної привабливості регіонів України за 2010 р. та 2016 р.

Джерело: розроблено автором

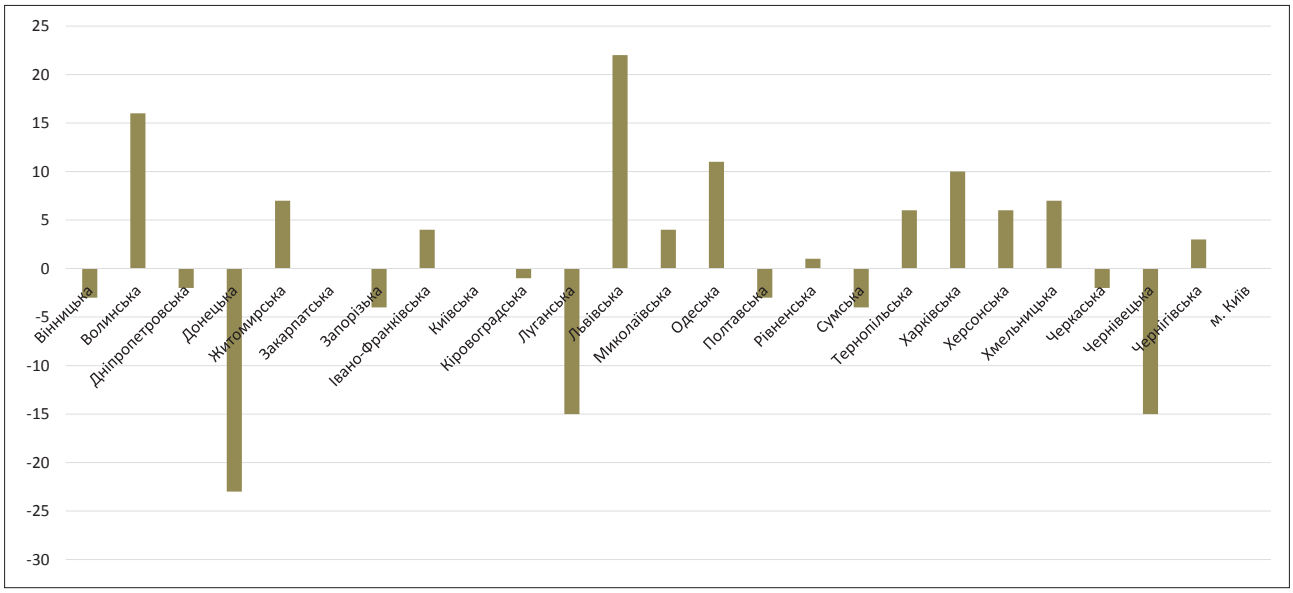

Рис. 3. Зміни інтегральної рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів України з 2010 р. до 2016 р.

Джерело: розроблено автором

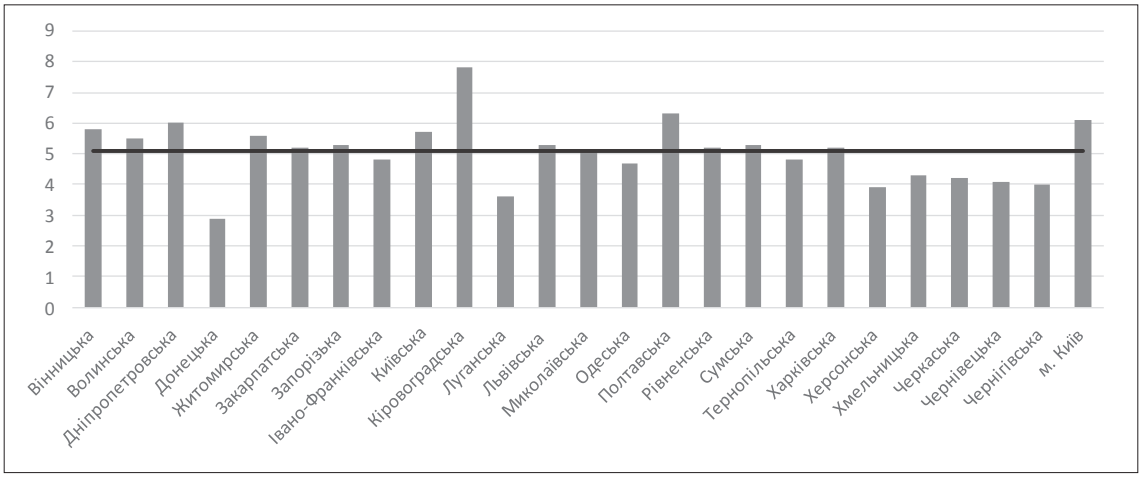

Рис. 4. Оцінка доступності залучення альтернативних джерел фінансування по регіонах України порівняно із середнім значенням по Україні загалом

Джерело: розроблено автором

оцінки перевищили 4-бальний рубіж. Це Черкаська, Полтавська, Харківська та Житомирська області (рис. 5).

Слід також відзначити значну диверсифікацію оцінок у межах більшості регіонів (стандартне відхилення становило понад 50% від середнього значення оцінки). Це означає, що можливості залучення іноземного фінансування слабо пов'язані з особливостями регіону, а залежать передусім від конкретних підприємств та осіб, тобто суб'єктивних факторів. Отже, незважаючи на досить широкий асортимент банківських послуг, доступність банківського кредитування для більшості регіонів залишається на низькому рівні.

Особливе занепокоєння викликає низький рівень доступності кредитів у Донецький, Кіровоградській, Луганській, Львівській та Миколаївській областях. Ситуація з можливістю отримати фінансування з-за кордону є досить складною, однак практично не залежить від регіональної приналежності. Однак, як ми бачимо, за рідким винятком, вища оцінка інвестиційних можливостей спостерігається в регіонах з більш високим рівнем інвестиційної привабливості та рівнем розвитку регіону загалом [16].

Отже, можна дійти висновку про взаємну залежність та взаємний зв'язок інвестиційної привабливості регіону, рівня соціально-економічного розвитку регіону, фінансово-економічної безпеки регіону, узгодження економічних інтересів суб'єктів на регіональному рівні, фінансового забезпечення регіонального розвитку, оскільки до складу майже усіх інтегральних показників, що стосуються ефективності функціонування економіки регіону, входять однакові або тотожні показники та індикатори. Ступінь узгодженості економічних інтересів суб'єктів регіональної економіки характеризується саме резуль-

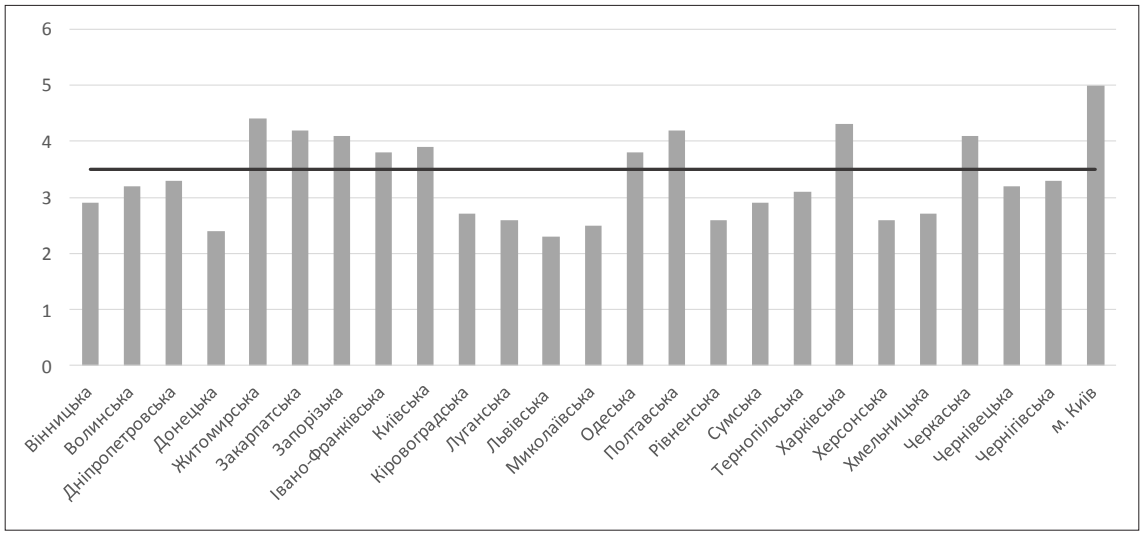

Рис. 5. Оцінка можливості залучення іноземних інвестицій по регіонах України порівняно із середнім значенням по Україні загалом

Джерело: розроблено автором

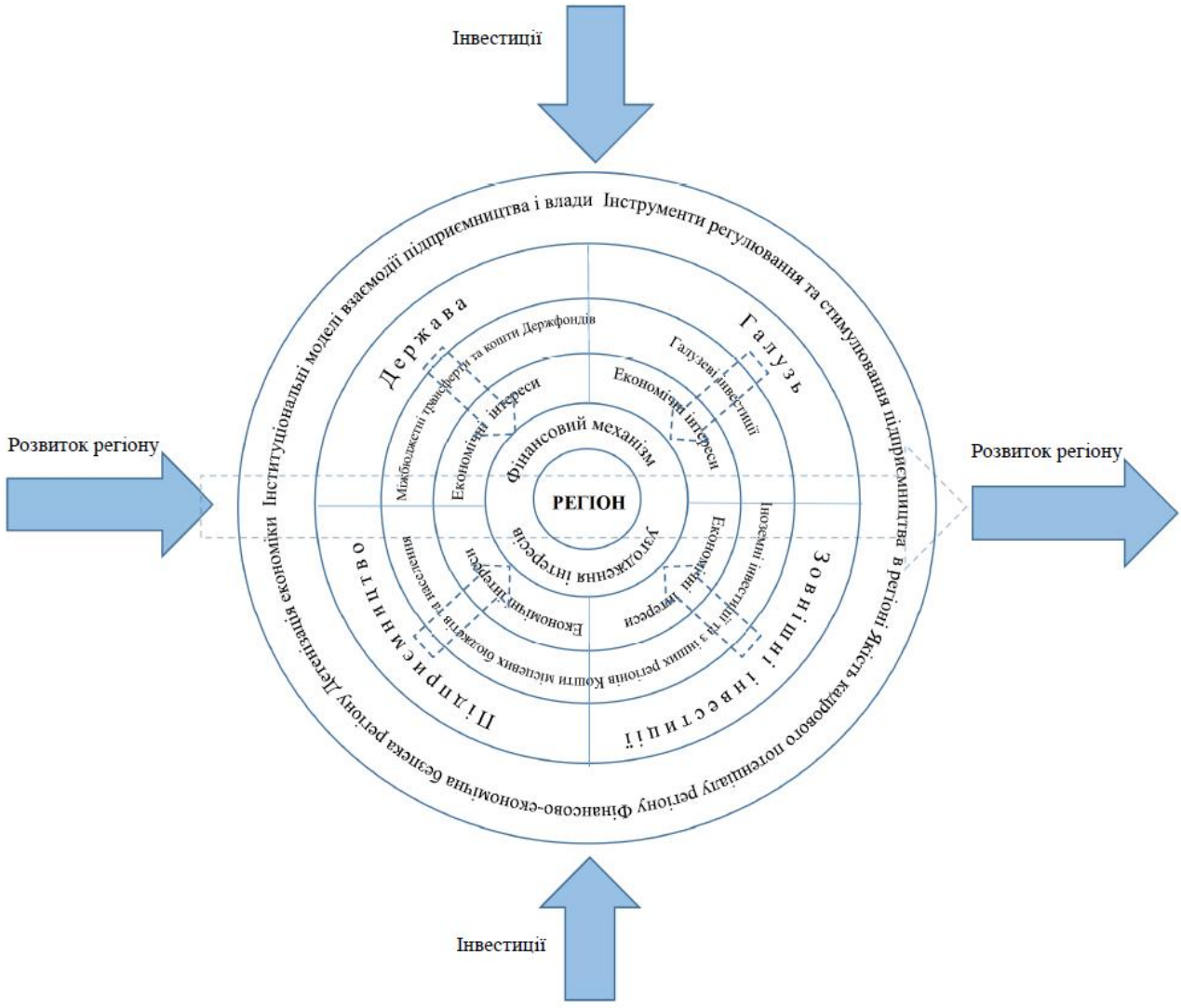

Рис. 6. Взаємозв'язок узгодженості економічних інтересів та залучення інвестицій в регіон в процесі регіонального розвитку

Джерело: розроблено автором

тативністю, ефективністю функціонування регіональної соціально-економічної системи, можливістю залучення фінансових ресурсів в регіон, інвестиційною привабливістю регіону (рис. 6).

Отже, варто зазначити, що в процесі оцінювання стану та перспектив розвитку регіональної соціально-економічної системи доцільно використовувати комплекс інтегральних показників, що висвітлюють усі аспекти функціонування регіональної економіки в динаміці, що є особливо важливим. Тільки з урахуванням просторово-часового континууму можна отримати багатовимірну та багатокритеріальну об'ємну модель економіки регіону, що відображає усі проблемні моменти, вузькі місця тощо. Саме таке детальне та поглиблене дослідження дає можливість деталізувати процеси планування та корегування регіонального та галузевого розвитку.

Висновки. Хоча означена проблематика досить широко представлена в наукових дослідженнях, в складних умовах сьогодення окремі її аспекти вимагають поглибленого вивчення, уточнення та детальної проробки щодо комплексу показників, що долучаються до розрахунку інвестиційної привабливості, уточнення методики визначення питомої ваги окремих показників чи їх груп, а також взаємного зв'язку зі станом ділового клімату в регіоні та можливістю залучення фінансових ресурсів для досягнення цілей регіонального розвитку. У статті уточнено методику інтегральної оцінки інвестиційної привабливості регіону, здійснено оцінку інвестиційної привабливості регіонів України, досліджено стан ділового клімату та можливість залучення різних фінансових ресурсів до процесів регіонального розвитку. За результатами дослідження встановлено, що стан інвестиційної діяльності на регіональному рівні дещо погіршився.

Комплексний підхід до дослідження інвестиційних можливостей в регіональному розрізі дав змогу дійти певних об'єктивних висновків щодо взаємозв'язку рівня інвестиційної привабливості та стану ділового клімату, взаємин влади та бізнесу в регіонах України. Отже, для активізації інвестиційних процесів необхідно розробити комплексну програму розвитку на регіональному рівні, що включає оцінювання стану та перспектив розвитку регіональної соціально-економічної системи з урахуванням комплексу інтегральних показників, що висвітлюють усі аспекти функціонування регіональної економіки в динаміці, що є особливо важливим. Тільки з урахуванням просторово-часового континууму можна отримати багатовимірну та багатокритеріальну об'ємну модель економіки регіону, що відображає усі проблемні моменти, вузькі місця тощо, оскільки саме детальне та поглиблене дослідження дає можливість деталізувати процеси планування та корегування регіонального та галузевого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богдан Н.М. Житлово-будівельний комплекс в системі розвитку регіону: дис. … канд. екон. наук: спец. 08.00.05; Харківська національна академія міського господарства. Харків, 2011. 253 с.
2. Амоша А.И., Дубнина М.В., Качура С.М., Марченко В.В. Регионы Украины: оценка конкурентоспособности. Киев: Экономист, 2005. 357 с.
3. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. Киев: ИТЕМ ЛТД, 1995. 448 с.
4. Геєць В.М. Інноватівно-інноваційний шлях розвитку – модернізаційний проект розвитку української економіки і суспільства XXI століття. Банківська справа. 2002. № 4. С. 3–32.
5. Герасимчук З.В., Ткачук В.Р. Інвестиційний потенціал регіону: методика оцінки, механізми нарощення: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2009. 232 с.
6. Вдович П.І., Дацишин М.Б. Оцінки регіональної інвестиційної політики представниками бізнесу і влади. Інвестиційна політика в Україні на регіональному рівні: економічні есе. Київ: Інститут Реформ, 2003. С. 19–24.
7. Dacyshyn M. The Investment Attractiveness of Ukraine's Regions. Doing Business with Ukraine. Global Market Briefings. Kogan Page, London, 2002. P. 321–331.
8. Долішній М.І. Регіональна політика інвестиційно-інноваційного розвитку. Зовнішньоекономічний кур'єр. 2003. № 1. С. 16–19.
9. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. Київ: Лібра, 2002. 472 с.
10. Побурко Я.О., Пушак Я.Я., Ковний Ю.Є. Тенденції економічного поглинання господарських суб'єктів у промислових територіальних системах: монографія / наук. ред. С.О. Іщук. Львів: НАН України. Ін-т регіональних досліджень, 2008. 97 с.
11. Чумаченко М.Г., Аптекар С.С., Білопольский М.Г. та ін. Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи: монографія. Донецьк: Юго-Восток, ЛТД, 2003. 292 с.
12. Сторонянська І.З. Теорія та практика регіонального розвитку: колективна монографія / за заг. ред. К.Ф. Ковальчука, Л.М. Савчук. Дніпро: Герда, 2016. С. 51–65.
13. Про затвердження Методики оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату у відповідних галузях економіки та регіонах і відповідної форми звіту: Наказ Міністерства економіки України від 17 липня 2006 р. № 245. URL: www.me.gov.ua/control/uk/.../article?art_id.
14. Офіційний сайт РА «Експерт-рейтинг». URL: http://www.expert-rating.com/rus/issledovaniya.
15. Офіційний сайт Держкомстату України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sestr.htm.
16. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів: доповідь / підготовлено Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/policy_briefing_series.